

Voor Europa!

VOOR EUROPA!

Een manifest

**Daniel Cohn-Bendit
en Guy Verhofstadt**

1

De aanval is de beste verdediging. Europa wankelt op zijn benen. Europa daverd op zijn grondvesten. De eurocrisis woedt volop. Maar deze crisis is slechts het symptoom van een veel diepere crisis, een crisis waarmee de Europese Unie al lange tijd worstelt. Een existentiële crisis. Een meervoudige crisis. Een polycrisis, zoals Edgar Morrin ze noemt. Een crisis die zowel economisch, demografisch, ecologisch, politiek als institutioneel is.

In sneltreinvaart worden we ingehaald door de opkomende nieuwe economieën, en we zijn zelf nog nauwelijks in staat voldoende groei en innovatie te creëren. Tegelijkertijd veroudert en vergrijst Europa zienderogen, maar de bevolking in de rest van de wereld blijft spectaculair groeien en verjongt razendsnel. Voor de massale omschakeling van onze aan fossiele brandstoffen verslaafde economie zijn enorme financiële middelen nodig, die we niet of nauwelijks kunnen mobiliseren. En als puntje bij paaltje komt, blijft de Europese Unie een politiek verdeeld continent, gesplitst in zevenentwintig stukken en brokken, terwijl we steeds nadrukkelijker moeten opboksen tegen

economische en politieke grootmachten van het kaliber van China, India, Brazilië, Rusland of de Verenigde Staten. Kortom, Europa biedt meer en meer de aanblik van een oude, afgeleefde dame. Een gemarginaliseerd continent dat zich maar met moeite weet te handhaven in een nieuw tijdperk en een nieuwe wereld. Een continent getroffen door strabisme ten gevolge van een te hoge dosis aan nationalisme. Een continent zonder ambitie, zonder uitstraling en zonder hoop.

Het drama is dat de Europese Unie voor dit alles met de vinger wordt gewezen. Het is de Unie die ons de eurocrisis heeft bezorgd. Het is de Unie die door besparingen de recessie heeft uitgelokt. Het is de Unie die verantwoordelijk is voor de uitwassen van de globalisering. En het is ook de Unie die de mensen definitief van de politiek heeft vervreemd. Absurd! Onzin! Het zijn de lidstaten die de volle verantwoordelijkheid dragen voor het debacle van vandaag. Het is hún onvermogen dat geleid heeft tot de crisis van de euro. Het is hun inconsistentie die ook de recessie heeft uitgelokt. En het is hun blindheid die Europa doet wegzinken in een wereldorde waarin we geen rol van betekenis meer spelen.

Hoe dan ook, nooit eerder stond het Europese project zo zwaar onder druk. Nooit eerder werd openlijk de vraag gesteld of het nog wel zin heeft door te gaan met de Europese eenwording. Nooit eerder keerden de burgers zich zo massaal af van de eenmaking van het Europese continent. Nooit eerder ook waren er zo weinig politieke lei-

ders die zich wel ten volle achter het Europese project scharen, die resoluut een Europese visie ontwikkelen, die onverschrokken werken aan een Europese toekomst voor hun land en hun bevolking. In een hoek gedrongen door de eurocrisis en door Europa's oudste tegenstander — het Europa van de natiestaten — zweren ze in het beste geval bij een status quo, bij datgene wat nu bestaat. Alleen toont de huidige polycrisis aan dat de status quo geen toekomst biedt. Ofwel zetten we nu een heuse stap voorwaarts — op weg naar een écht verenigd en federaal Europa, geen gecentraliseerde superstaat –, ofwel klampen we ons verder vast aan de natiestaten en verliezen we onherroepelijk het vooruitzicht om in de geglobaliseerde wereld van de eenentwintigste eeuw een rol van betekenis te spelen.

Alleen een frontale aanval kan ons nog redden. Er is een gerichte aanval nodig op de werkelijke oorzaak van deze crisis: de onwil van de natiestaten om een écht verenigd en federaal Europa tot stand te brengen. Of beter gezegd, hun onwil om meer macht af te dragen aan zo'n Europa. De realiteit is schrijnend: het is het egoïsme van de lidstaten dat nu de koers van Europa bepaalt, en niet het gezamenlijke Europese belang, niet het belang van alle burgers en volkeren van Europa. Zolang dat nationale eigenbelang, dat egoïsme primeert, kan Europa onmogelijk gered worden.

Om Europa een nieuw elan te verschaffen, moeten we resoluut kiezen voor Europa, een continent dat ons nooit eerder zoveel welvaart, zoveel vrede, zoveel rechten en zoveel perspectieven bood. Laat niet toe dat puur nationale berekeningen dat perspectief doorkruisen. En weet dat zoals hierboven al werd aangegeven, de aanval de beste verdediging is. Een aanval voor méér en niet voor minder Europa. Een keuze voor een verenigd en niet voor een versplinterd en voorbijgestreefd Europa: het Europa van de natiestaten.

Weiger daarbij al te trage hervormingen. Daarvoor is de toestand veel te ernstig. Eis een kwantumsprong, één grote sprong in de richting van een echt verenigd en federaal Europa. Minuscule stapjes voorwaarts zijn als het getrippel van muizen; ze zullen noch de burgers, noch de markten overtuigen. Overtuigen kan alleen een ander Europa, een federaal Europa. Niet het huidige Europa, het Europa van de natiestaten, dat de eurocrisis nu al bijna drie jaar als een molensteen om de nek draagt. Zonder wezenlijk te veranderen wat moet veranderen. Zonder de Europese burgers en volkeren weer hoop en een nieuw perspectief te bieden.

Besef de ernst van de dreiging. De dreiging raakt in eerste instantie alle mensen en bedrijven die leven en actief zijn in een van de zeventien landen van de eurozone. Het zijn landen die voor een groot deel hun huidige welvaart juist te danken hebben aan het bestaan van de Europese een-

heidsmunt. Deze munt heeft ervoor gezorgd dat de monetaire obstakels werden opgeruimd, dat de verliezen op wisselkoersverschillen tot het verleden behoren, dat de handel in Europa een ongekennde vlucht heeft genomen. Dat alles en nog veel meer dreigt opnieuw verloren te gaan met het verdwijnen van de euro. Een ware catastrofe.

Hoe heeft het in hemelsnaam zover kunnen komen? Waar ging het mis? Wat liep er verkeerd? Laten we er niet omheen draaien. De uitvinders van de euro en de oprichters van de eurozone begingen bij de aanvang een kapitale fout. Ze tekenden wel voor de lusten die waren verbonden aan de eenheidsmunt, maar konden het niet eens worden over de plichten, over de verdeling van de lasten. De lusten waren en zijn nog steeds de Europese munteenheid zelf, de euro, de lage inflatie, de goedkope interestvoeten ook. De lasten houden daarentegen het voeren van één strikt geïntegreerd economisch en financieel beleid in, een beleid dat hetzelfde is in alle landen van de euro. Wel één munt willen hebben zonder één geïntegreerd Europa is een contradictie, een onmogelijkheid.

Dat is de essentie van de huidige crisis: één gemeenschappelijke munt is onverenigbaar met het voortbestaan van de oude nationale staten, althans in hun huidige gedaante. Dus ofwel komt er een Europese staatsvorming en ziet een postnationaal Europa het daglicht, ofwel zal de Europese munt verdwijnen. Een tussenoplossing is er niet. Besef echter dat als de eurozone uiteen zou vallen, ook de Europese Unie zelf ten dode is opgeschreven. De euro staat immers

voor driekwart van het bruto Europees product. Sneuvelt de euro, dan sneuvelt ook de Unie. Kortom, het is de toekomst van Europa zelf die op het spel staat.

Koester wat ons verenigt, niet wat ons verdeelt. Weet dat in de wereld van morgen alleen een één gemaakt Europa nog een rol van betekenis zal spelen. De toekomst is immers zonneklaar. De wereld is onmiskenbaar op weg naar een nooit geziene eenwording. De wereld telt wel vijfduizend levende talen en culturen, maar kent op dit moment minder dan tweehonderd staten. En die tweehonderd staten vormen in feite een tiental economische grootmachten of samenwerkingsverbanden. Zij zijn het die het lot van de wereldeconomie bepalen.

Het waren de Europese staten die de eerste aanzet tot die globalisering gaven. Door gaandeweg met geweld driekwart van de wereld in bezit te nemen. Door aan de rest van de wereld de democratie en de rechtsstaat voor te spiegelen. Door zich te ontwikkelen tot de eerste commerciële grootmacht van de wereld. Precies op het ogenblik dat ook andere landen in de wereld zich tot economische imperia ontwikkelen of zich verbinden tot heuse conglomeraten, keren de Europeanen terug naar het voorbijgestreefde concept van de natiestaat. Dat is een strategische vergissing van formaat. Haast zelfmoord! Want denken dat in de wereld van nu de nationale staten het best toegerust zijn om de economische en financiële belangen van hun burgers en bedrijven te bewaken, is een dwaasheid.

Binnen pakweg vijftientig jaar zal geen enkel Europees land afzonderlijk nog meetellen als het om het wereldgebeuren gaat. De club van de rijkste landen, de zogenaamde G8, zal bestaan uit de Verenigde Staten, China, India, Japan, Brazilië, Rusland, Mexico en Indonesië. Geen enkel Europees land, ook Duitsland niet, zal er nog deel van uitmaken. Toch is een eengemaakt en verenigd Europa tegenwoordig en wellicht ook in de nabije toekomst 's werelds machtigste en welvarendste continent. Welvarender dan Amerika. Machtiger dan al de nieuwe imperia samen.

Maar er is een tweede reden waarom het een fundamentele vergissing is de Europese integratie niet te bespoedigen. Dat is de razendsnelle economische en financiële globalisering zelf. Sinds de financiële crisis van 2008 weten we dat die globalisering, om behoorlijk te functioneren, dringend een politiek tegenwicht nodig heeft. Nationale controleorganen zijn niet opgewassen tegen de uitwassen van multinationale financiële instellingen. Die opereren met de lichtsnelheid op financiële markten die de hele wereld omspannen. Bij het ontwerpen van een wereldwijde economische en financiële regulering kan enkel een verenigd Europa een rol van betekenis spelen.

Alleen wanneer Europa ook op economisch en politiek vlak een eenheid vormt, kunnen wij met enige kans op slagen onze waarden en uitgangspunten op tafel leggen en ons gelijk binnenhalen. Doen wij dat niet, dan zijn het de Indiase belangen, de Chinese of die van andere Aziatische nieuwkomers die zullen prevaleren. Tot hiertoe was het

de Noord-Atlantische wereld die het roer wereldwijd in handen had — soms ten goede, soms ten kwade. Dat zal fundamenteel veranderen, zeker als Europa niet in staat blijkt om met één stem te spreken. Dan verdwijnt niet alleen die Noord-Atlantische alliantie, dan verbreekt ook het Europese continent. En stilaan worden we een onbeduidende machtsfactor in een wereld die zich meer en meer rond de Stille Oceaan concentreert. Kortom, er dringt zich een radicale ommezwaai op. Anders dreigt onze tweeduizendjarige voorgeschiedenis te worden weggevaagd.

Stel opnieuw je vizier af. Zij die het nationale belang diametraal tegenover het belang van Europa en haar burgers stellen, dwalen. De globalisering is onomkeerbaar. En binnen die globalisering kan het belang van de Europese burgers enkel door een sterke Europese Unie worden gewaarborgd. Het is waar dat de globalisering een waaier van kansen biedt, zoals het ook juist is dat ze snel kan omslaan in een drama voor miljoenen mensen. Toch is het niet de globalisering an sich die problematisch is. Wel ons onvermogen ze te begeleiden, ze naar onze hand te zetten.

Nogmaals, er is geen enkele reden om bang te zijn van de mondialisering. Eerder dan ons ertegen te verzetten, moeten we de mondiale eenwording beïnvloeden, begeleiden, doortrekken, een sociaal, ecologisch en politiek gezicht geven. Kortom, we moeten een sociale, ecologische en politieke globalisering in gang zetten, naast de economische, commerciële en financiële eenwording die we al

kennen. Het is een ondraaglijke paradox dat de politieke besluitvorming in deze wereld nog steeds bij de nationale staten berust, terwijl noch de economie, noch de financiële wereld nog staatsgrenzen respecteert. Die paradox kan uitsluitend worden opgeheven door ook de politieke besluitvorming te internationaliseren, met andere woorden: door een alternatieve mondialisering in de plaats te stellen.

Zo'n overgang naar een mondiaal bestuur is niet voor meteen. We moeten niet onmiddellijk denken aan het installeren van één wereldregering, hoewel dat wel ons uiteindelijk doel moet blijven. Maar het is heel goed denkbaar de noodzakelijke politieke beslissingen op wereldvlak voor te bereiden en te nemen in een wereldomspannend netwerk van grote landen en continentale samenwerkingsverbanden. Of het nu gaat om de G8, de G20, de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties of het Internationaal Monetair Fonds, telkens zouden de grote landen samen met de belangrijkste regionale organisaties het voortouw kunnen nemen in het bepalen van het politieke kader waarbinnen de globalisering zich moet ontwikkelen.

Het is aan de Europese Unie om hierin koploper te zijn. Moeilijk is dat niet. Integendeel, heel eenvoudig is het om de 'zitjes' die diverse EU-lidstaten thans in die organisaties bezetten, om te vormen tot één zetel voor afgevaardigden van de gehele Unie, in de VN-Veiligheidsraad, de Wereldbank, het IMF en alle andere internationale organisaties. Dat zestig jaar na de totstandkoming van de Europese

Unie er nog altijd landen zijn — zoals Frankrijk en Groot-Brittannië — die dat niet willen inzien, is haast pathetisch. Beide blijven zich krampachtig vastklampen aan hun voorbijgestreefde prerogatieven, zonder goed te beseffen dat ze in feite geen rol van betekenis meer spelen. Een ‘kramp’ van extreme kortzichtigheid, want zo onthouden ze de Europese Unie een unieke gelegenheid haar schaalvoordeel ten volle uit te spelen en in het wereldgebeuren daadwerkelijk mee te spelen.

Kijk vooruit, niet achteruit. Bedenk hoe de wereld er over twintig of dertig jaar zal uitzien, en niet hoe de wereld er twintig of dertig jaar geleden uitzag. Sinds 1927 verdriedvoudigde de wereldbevolking. De twee miljard van toen zijn er nu zeven miljard geworden. Dat zullen er over veertig jaar zeker tien miljard zijn. Maar even revolutionair is dat thans de helft van de wereldbevolking in stedelijke agglomeraties leeft. Een aandeel dat nog deze eeuw tot bijna driekwart zal oplopen.

We zijn getuige van een dubbele demografische omwenteling zonder weerga. Nooit eerder telde de wereld zoveel mensen én zoveel stedelingen. Met alle gevolgen van dien voor de onduldbare tegenstelling tussen rijk en arm. Voor werkgelegenheid en voedselvoorziening. Voor onderwijs en gezondheid. Voor onze energiebehoeften en onze mobiliteit. Voor ieders veiligheid. Voor alles wat we produceren en consumeren. Voor het leefmilieu en voor de dreigende klimaatverandering. De meeste problemen waarmee

mensen tegenwoordig en in de nabije toekomst te maken krijgen, zullen wereldomvattend zijn. Wat mensen en volkeren doen of laten, zal steeds nadrukkelijker een impact hebben op de hele planeet. Bij de aanpak van deze wereldomvattende uitdagingen zullen individuele staten nauwelijks nog meetellen, tenzij het landen zijn van de omvang van China, India, Amerika of Rusland — mogendheden, ‘imperia’ eigenlijk, die vele naties omvatten. Kortom, in de wereld van morgen zullen niet de afzonderlijke Europese landen, maar zal alleen Europa of de Europese Unie nog een rol van betekenis spelen. Als het ons natuurlijk lukt om aan hetzelfde zeel te trekken. Als we erin slagen met één stem te spreken.

Maar er staat meer op het spel. Meer Europa is niet alleen noodzakelijk om met kans op succes de planetaire problemen te lijf te gaan, maar ook om koste wat het kost onze positie in de wereld veilig te stellen en onze levenswijzen te vrijwaren, hoe verschillend die ook mogen zijn. Meer Europa is de enige waarborg om onze eigen welvaart, sociale verworvenheden en culturele diversiteit te handhaven. In de politiek is het immers zo dat we verworven rechten net dreigen te verliezen door ons onvermogen om adequate antwoorden te formuleren op de hedendaagse uitdagingen. In de politiek leidt inertie altijd tot regressie, dus tot het verlies van datgene wat ons het dierbaarst is.

Velen zijn overtuigd van het tegendeel. Zowel bij 'rechts' als bij 'links' is het in de mode om de soevereiniteit van de natiestaat op te hemelen. Zij klampen zich vast aan de oude, soevereine landen als de beste garantie tegen de sociale onzekerheid en onveiligheid. Mensen worden werkloos, verliezen hun uitkering, worden beroofd van hun baan of leven aan de kant van een samenleving die volop de tol betaalt van de globalisering van de aarde. Daartegenover staat de natiestaat, die verheerlijkt wordt als een haven van vrede en welvaart. Een ruimte die naast opvoeding en onderwijs, ook een inkomen en sociale bescherming garandeert. Omgekeerd wordt de Europese Unie aan de schandpaal genageld. Gebrandmerkt als een soort vijfde colonne die de burgers wil onderwerpen aan een economische orde die de sociale samenhang volledig onderuit haalt.

Maar zij vergissen zich van vijand. Hoe begrijpelijk hun kritiek op de ontwikkeling van de wereld en van de samenleving ook is, de oplossingen die zij aanreiken, zijn allerminst aangewezen. Zoals de oude natiestaten niet in staat zijn gebleken om herlokaliseringen tegen te gaan, zo zijn zij absoluut ook niet in staat de sociale verworvenheden te waarborgen in de geglobaliseerde wereld van morgen. Dat merken we alle dagen. In Griekenland. In Portugal. In Spanje. Alleen de Europese Unie kan strategieën ontwikkelen om sociale dumping te bestrijden, de sociale rechten van alle Europese burgers te garanderen en de armoede te verdrijven. Precies zoals alleen Europa de

BRICS-landen (Brazilië, Rusland, Indië, China en Zuid-Afrika) en de andere opkomende economieën op deze aarde ertoe kan dwingen ook van hun kant de onmisbare ecologische en sociale bescherming te bieden zonder welke de aarde een onleefbare planeet is.

Hoe dan ook, het is absurd te beweren dat we de gebeurtenissen in de wereld buiten onze nationale grenzen kunnen houden. Dat we een muur rond elk van onze landen kunnen optrekken. Zo'n muur bestaat niet en kan ook nooit worden opgericht. Alleen een sterk en verenigd Europa dat met gelijke wapens de mondiale competitie aangaat, is in staat het welzijn van zijn burgers te waarborgen, alsook zijn democratische, sociale en culturele verworvenheden. Kortom, alleen een postnationaal Europa is in staat onze idealen van 'vrijheid, gelijkheid en broederschap' blijvend te verankeren.

2

Leg je niet neer bij de huidige gang van zaken. De crisis rond de euro toont geenszins aan dat de invoering van de Europese eenheidsmunt een vergissing was. Of dat de Europese Unie gedoemd zou zijn te mislukken. Laat je niet op het verkeerde been zetten. Dit is geen crisis van de euro, geen crisis van de Europese eenheidsmunt an sich. Wel waar is dat er bij de aanvang een grove weeffout, een haast fatale constructiefout in het bouwwerk van de eenheidsmunt sloop. Toen op 1 januari 2002 de euro definitief van start ging, wisten de initiatiefnemers heel goed dat dit project niet kon slagen zonder een geïntegreerd — met andere woorden Europees — economisch en financieel beleid uit te stippelen. Maar omdat ze het niet eens werden over de vraag hoe die unie er dan wel uit moest zien, maakten ze zichzelf wijs dat een geïntegreerd economisch en financieel beleid er, dankzij de euro, wel vanzelf zou komen. Dat was een grove misrekening. Tien jaar later blijkt dat er helaas quasi geen stappen werden gezet in de richting van een politieke, economische en fiscale Unie. De euro-crisis was dus te voorzien. Het was voldoende alle hand-

boeken gewijd aan de Europese Unie erop na te lezen. Misschien kunnen er staten bestaan zonder munt, maar een munt zonder staat is onmogelijk. Zonder één publieke autoriteit die sterk en geloofwaardig genoeg is om én discipline én solidariteit af te dwingen, is een munt gedoemd te verdwijnen.

Drie jaar na het uitbreken van de eurocrisis, een crisis die nog altijd in alle hevigheid woedt, blijven de lidstaten geloven dat ze eraan kunnen ontkomen. Nog altijd hebben we zeventien regeringen in de eurozone, zeventien ministers van Financiën, zeventien centrale banken, zeventien verschillende obligatiemarkten. Eén Europese hebben we nog steeds niet. Nog steeds denken de lidstaten dat ze de eenheidsmunt overeind kunnen houden zonder een massale hoeveelheid nieuwe bevoegdheden, zonder een nieuwe dosis 'nationale soevereiniteit' aan de Europese instellingen over te dragen. Nog altijd denken ze aan de oprichting van een echte federale Unie te ontsnappen. Zij dwaalen. Alleen als we een echte federale Unie oprichten, die steunt op een Europese regering die het economische, budgettaire en fiscale beleid bepaalt en regels kan opleggen aan alle lidstaten van de eurozone, is de Europese eenheidsmunt levensvatbaar. Ook evident is dat de Europese Unie zelf maar zal overleven, indien zo'n regering verankerd wordt in een echte Europese democratie door een versterking van de parlementaire instellingen en controle en door de medezeggenschap van de burger. Het gaat er niet om de ene technocratie gewoon door de andere te vervangen.

Ontmasker het ware gezicht van de eurocrisis. Het is geen Griekse crisis. Het is al zeker geen crisis van Portugal, Ierland, Italië, Spanje of een van de andere landen die tegenwoordig in de vuurlinie liggen. Het is waar dat Griekenland een enorme schuldenberg heeft opgestapeld, die het niet of nauwelijks kan terugbetalen. Dat Athene op grote schaal fraudeerde. Het is eveneens waar dat de Griekse samenleving teert op een grijze economie en vergiftigd is door politiek cliëntelisme. Maar dat verklaart geenszins waarom de euro nu in zo zwaar vaarwater verzeild is geraakt.

De Verenigde Staten hebben een openbare schuld die een stuk hoger ligt dan die van de eurolanden, maar dat maakt voor de waarde van de dollar kennelijk geen verschil. Japan heeft zelfs de hoogste openbare schuld van de wereld, en toch is er niemand die twijfelt aan de degelijkheid van de yen. Meer nog, de Japanners betalen de laagste interestvoeten ter wereld en dat met de hoogste openbare schuld. Hoe valt dat te verklaren? Het antwoord is dat achter de yen en achter de dollar één solide overheid staat, één regering, één administratie. Niemand twijfelt aan de capaciteit van Japan of de Verenigde Staten om de nodige inkomsten te genereren en hun interesten te betalen.

Bij de euro en de Europese Unie is dat radicaal anders. Europese politieke leiders, staatshoofden en regeringschefs van verschillende landen, Frankrijk en Duitsland op kop, twijfelden de voorbije jaren openlijk aan hun bereidheid

om noodlijdende eurolanden bij te springen. Het gevolg was dat het vertrouwen in die landen volledig kelderde. Wat zich op zijn beurt vertaalde in dalende ratings en stijgende interestvoeten. Inmiddels is het al lang niet meer denkbeeldig dat er landen zijn die daadwerkelijk over de kop gaan. Temeer daar de Europese Unie zelf nauwelijks over budgettaire ruimte of eigen middelen beschikt waarmee ze die landen zou kunnen bijspringen.

Toch ontbreekt het de eurozone niet alleen aan solidariteit. Er is ook een falende discipline — de andere noodzakelijke voorwaarde om een monetaire zone in stand te houden. Iedereen wist al geruime tijd dat de Grieken niet in staat waren hun rekeningen te betalen. Maar niemand die daar om maalde. Vooral Frankrijk en Duitsland niet, die enkele jaren geleden zelf de begrotingsregels met de voeten traden. Zonder dat ze werden bestraft. Zonder dat ze ook maar de geringste boete betaalden. Ofwel hadden Frankrijk en Duitsland daarvoor goede redenen en diende het Stabiliteitspact te worden gewijzigd, ofwel hadden meteen sancties moeten worden genomen. Hoe dan ook: toen dit niet gebeurde, werd voor iedereen het onweerlegbare bewijs geleverd dat die zogenaamde strikte begrotingsregels van de eurozone eigenlijk maar een lachertje waren. Niet iets om rekening mee te houden. Niet iets om je in ieder geval druk over te maken. Uiteindelijk bleek de eurozone grotendeels op drijfzand te zijn gebouwd. Met stijgende interestvoeten — de zogenaamde *spreads* — en verder oplopende schulden als onvermijde-

lijk gevolg. Eén zaak is inmiddels zonneklaar: zonder solidariteit en zonder discipline is een munt onhoudbaar. En de ervaring van de voorbije jaren leert ons dat de lidstaten, met andere woorden de potentiële zondaars, niet in staat zijn dat van de andere zondaars af te dwingen. Alleen onafhankelijke Europese instellingen — de Europese Commissie, de Europese Centrale Bank — kunnen dat, welteverstaan onder het directe toezicht van een democratische volksvertegenwoordiging.

Meer dan in gelijk welke andere monetaire zone is discipline in de eurozone onoverkomelijk. En dat om de heel eenvoudige reden dat Europa, in tegenstelling tot de Verenigde Staten, nauwelijks een geloofwaardig federaal budget bezit, met andere woorden geen eigen financiële middelen ter beschikking heeft die de cohesie van de monetaire zone kunnen garanderen. Als Californië bankroet gaat, of een andere Amerikaanse staat buitensporige tekorten opstapelt, betekent dat geenszins het einde van de Amerikaanse eenheidsmunt, de dollar. In Europa daarentegen wankelt de euro zodra een kleine economie als die van Griekenland kantelt, een economie die amper twee procent van de Europese welvaart vertegenwoordigt.

Praat zeker niet recht wat overduidelijk krom is. Wie niet blind is, ziet dat de Europese Unie de meest bedreigende crisis sinds haar ontstaan niet of nauwelijks onder controle krijgt. Bijna drie jaar na het uitbreken van de eurocrisis in december 2009 in Athene staan we nog nergens.

Elke poging om haar in te dijken loopt faliekant af. Alleen dankzij de Europese Centrale Bank houden we het hoofd enigszins boven water. Die koopt massaal overheidsobligaties van in nood verkerende landen op en pompte al meerdere honderden miljarden in onze ondergekapitaliseerde en elkaar met wantrouwen bejegenende banken.

Niet dat onze staats- en regeringsleiders geen beslissingen nemen. Integendeel, na maandenlang aarzelen werd weliswaar met de rug tegen de muur een noodfonds opgericht. Er werd een versterkte Europese controle op de begrotingen van de lidstaten ingevoerd. Er kwam een strenger toezicht op de banken en op financiële en bancaire producten. Voor het eerst werd ook voorzien in automatische sancties voor lidstaten die hun financiën laten ontsporen. Dat is absoluut geen overbodige luxe. Want er zijn tegenwoordig amper drie lidstaten — Finland, Estland en Luxemburg — die de strikte normen van de eurozone ook daadwerkelijk naleven. Normen die stellen dat geen enkele lidstaat een schuld mag opstapelen boven de zestig procent van zijn bruto binnenlands product en geen begrotingstekort mag tolereren groter dan drie procent. Ten slotte worden de lidstaten binnenkort verplicht 'de gulden regel' in hun grondwet op te nemen, een bepaling die hen ertoe dwingt hun begroting in evenwicht te houden. Alleen maakten al die beslissingen tot nog toe weinig of geen indruk op de buitenwereld, en al zeker niet op de financiële markten. Omdat ze te laat kwamen,

en vooral omdat ze niet ver genoeg gingen. ‘Too little, too late’, zo werd geoordeeld.

Regels gelden voor iedereen of voor niemand. Wat de euro vooral parten blijft spelen, is het ongeloof van de financiële markten dat die (gewijzigde) spelregels nu plots wel zullen gelden. Een regel is slechts geloofwaardig indien hij strikt en altijd wordt nageleefd. En niemand is de tijd vergeten dat Europa's grootste landen, Duitsland en Frankrijk, die regels vierkant aan hun laars laptten. Blijkbaar waren Europese regels geen regels in letterlijke zin, maar een soort vrijblijvende aanbevelingen, een vorm van richtingaanwijzingen, waarmee elke lidstaat deed wat ie wilde. Het gevolg was dat niet of nauwelijks tegen de zondaars werd opgetreden. Waarom zouden kleinere lidstaten als Griekenland en Portugal moeten worden bestraft als ook de twee grootste landen hun begrotingstekorten ongestraft tot boven de vereiste drie procent konden laten oplopen? Niet dat die begrotingstekorten toen meteen ernstige consequenties hadden. De groei was stevig, de inflatie laag, de interestvoeten eveneens. De financiële crisis van 2008 was nog veraf. Dat veranderde allemaal toen Lehman Brothers als eerste grootbank over de kop ging. Een financiële tsunami stak de Atlantische Oceaan over en verplichtte de Europese landen tot massale injecties van overheidsgeld in hun verzekeringmaatschappijen en banken.

Sinds 2008 pompten de EU-lidstaten niet minder dan 4600 miljard euro in hun financiële instellingen onder de

vorm van rechtstreekse subsidies en overheidsgaranties. Om nog niet te spreken over de honderden miljarden euro's die aan allerlei herstel- en relanceplannen werden gespendeerd. Het is dan ook niet verwonderlijk dat een jaar later de financiële crisis die was ontstaan in de Verenigde Staten, in Europa tot een heuse schulden crisis zou leiden. Plots bleek dat niet alle economieën in Europa tegen die tsunami bestand waren. Sommige eurolanden waren sterk, met name Duitsland, en andere zwak. Zij hadden zich niet aangepast of zich hervormd, gedrogeerd als ze waren door de lage interestvoeten. Er was dan wel een gemeenschappelijke munt, de euro, maar er ontbrak een gemeenschappelijk economisch, budgettair en fiscaal kader dat de eurolanden er gelijktijdig toe verplichtte grondige aanpassingen en hervormingen door te voeren. Sinds de start van de euro was het verschil in economische slagkracht tussen de landen van de zone alleen maar toegenomen. De Europese leiders hadden de kloof tussen het noorden en het zuiden van Europa alleen maar dieper en dieper gemaakt. We hadden dan wel een monetaire unie, maar nog steeds geen economische en fiscale unie, laat staan een politieke unie. En de gebeurtenissen van de voorbije drie jaar tonen aan hoe levensnoodzakelijk die is.

Wat we nodig hebben om het tij te keren. Het met de regelmaat van een klok organiseren van bijeenkomsten van staatshoofden en regeringsleiders is in elk geval een maat voor niets gebleken. Ook de Frans-Duitse toppen, die spek-

takelrijke onderonsjes tussen de Franse president en de Duitse bondskanselier, brengen al lang geen soelaas meer. Hoogstens slagen ze erin de markten vierentwintig of achtenveertig uur te kalmeren. Waarna alles opnieuw van voren af aan begint en de koorts hoger opblaait dan ooit tevoren. Wat we nodig hebben om het tij te keren, is van een heel andere orde. De tijd van pappen en nathouden is definitief voorbij. Met spuug en paktouw de gaatjes vullen zal niet volstaan om de euro te redden. In de intergouvernementele methode, waarbij lidstaten elkaar zogenaamd controleren en sanctioneren, gelooft in elk geval niemand nog. Die methode werkte niet in het verleden, waarom zou ze dan in de toekomst functioneren?

Wat we nodig hebben, is een échte omwenteling. Het opzetten van een heuse federale unie met supranationale Europese instellingen. Communautaire instellingen die de macht verwerven om het economische, budgettaire en fiscale beleid uit te stippelen voor de hele eurozone. Instellingen die de instrumenten krijgen om de naleving van de spelregels daadwerkelijk af te dwingen, zonder dat de lidstaten nog roet in het eten kunnen gooien. Concreet houdt dit in dat we de Europese Commissie zo snel mogelijk omvormen tot een heuse Europese regering. Met Europese ministers, die we tegenwoordig commissarissen noemen. Gecontroleerd door een Europees Parlement met verruimde bevoegdheden, inclusief het recht om zelf wetgevende initiatieven te nemen. Alleen zo kunnen we de Unie weer uit het slop halen. Nogmaals, het is niet de

Europese Raad van staatshoofden en regeringsleiders die dat aankan, of men het nu graag hoort of niet. De Europese Raad is niets anders dan het syndicaat van de nationale belangen. Degenen die daar deel van uitmaken, zitten daar alleen maar om het eigenbelang van hun land te verdedigen, en in elk geval niet om het Europese belang veilig te stellen. Het belang van de burgers en van de volkeren in Europa.

Nooit kan de Europese Raad van staatshoofden en regeringsleiders de garantie, laat staan de motor zijn voor méér Europa of het opbouwen van een federaal Europa. Dat zullen de Europese burgers zelf moeten doen door kort en klaar te kiezen voor een pro-Europees politiek project en door een meerderheid aan de macht te brengen die resoluut kiest voor een postnationale en federale toekomst voor het oude continent. En, laten we ons geen illusies maken, dit is slechts een eerste stap in de richting van een fundamenteel andere aanpak. De weg uit de eurocrisis vraagt om meer diepgaande hervormingen. Zoals het omvormen van het bestaande noodfonds tot een heus Europees Monetair Fonds naar het evenbeeld van het Internationaal Muntfonds. Zo wordt uitgesloten dat één lidstaat de zaak kan blokkeren. Of zoals de oprichting van een Europese schatkist die euro-obligaties kan uitgeven. Alleen dan kan de schulden crisis echt worden gekeerd. Want alleen dan kunnen we de markten verzekeren dat discipline en solidariteit geen loze woorden zijn, maar de onwrikbare pilaren van ons eengemaakte muntsysteem. En

alleen dan kan de euro uitgroeien tot de belangrijkste reservemunt in de wereld.

Reken niet alleen op besparingen, maar investeer ook in een nieuwe groei. Inmiddels is één zaak duidelijk geworden. Met besparingen alleen komen we de crisis nooit te boven. Europa heeft ook groei nodig. Gezonde openbare financiën zijn zeker onontbeerlijk om groei op middellange termijn te verzekeren. Maar daarmee verdwijnt de crisis niet meteen. Integendeel, het gevaar is niet denkbeeldig dat, door wat met Griekenland of andere landen gebeurt, de hele Unie in een negatieve spiraal belandt. Massale bezuinigingen tasten de economische perspectieven aan. De inkomsten donderen naar beneden. Waardoor we tot extra besparingen worden verplicht, die opnieuw tot minder groei leiden. Kortom, er zijn naast besparingen ook initiatieven nodig die groei en welvaart kunnen genereren. En gezien de slechte toestand van de openbare financiën in de meeste landen, waardoor de middelen ontbreken om zulke initiatieven te nemen, kan alleen Europa de oplossing aanreiken.

Dat vraagt twee radicale ingrepen: een geloofwaardig Europees budget en het in de steigers plaatsen van één grote euro-obligatiemarkt. Dat laatste is noodzakelijk om zo veel mogelijk spaarders en investeerders van binnen en buiten Europa aan te trekken. Europeanen zijn grote spaarders. In vele lidstaten bezitten ze een vermogen dat de som van het bruto binnenlands product van het land

ruim overtreft. Maar het vertrouwen is zoek. Spaarders vrezen dat ze het geld dat ze aan de meeste lidstaten toe- vertrouwen nooit meer zullen terugzien. Het is onder andere de bedoeling van één Europese obligatiemarkt om dat vertrouwen te herstellen, niet alleen om tegen lagere kosten de schulden van de eurolanden te dekken, maar ook om de massa's financiële middelen bijeen te brengen die noodzakelijk zijn voor het heropstarten van onze economie. Noodzakelijk om Europa weer op een groeispoor te zetten. Wat dan weer noodzakelijk is om op termijn onze schuldenberg kwijt te raken.

De motor van de nieuwe groei in Europa moet de complete transformatie zijn van ons economische apparaat. Dat is tegenwoordig volledig verslaafd aan fossiele brandstoffen. Daardoor zouden we drie vliegen in één klap kunnen slaan. Zo'n niet-fossiele economie zou een enorme bijdrage kunnen leveren tot het terugdringen van de broeikasgassen. Die ingrijpende omschakeling zou ook een duurzame economische groei kunnen stimuleren en zo Europa weer op de economische wereldkaart kunnen plaatsen.

Investeer in een radicale omschakeling van ons productie- en groeimodel. Het is de economie die ons ertoe verplicht het ontwikkelingsmodel dat tot nu toe gangbaar was in de ge-industrialiseerde wereld grondig te herzien. De ecologische ravages, veroorzaakt door onze huidige manier van handelen, hebben dramatische gevolgen. Zij zullen in ruime mate de tegenwoordige economische en sociale cri-

sis verergeren indien we niet snel in actie schieten. De klimaatverandering, het verlies van biodiversiteit, de uitputting van de belangrijkste grondstoffen en de tekorten aan water, voedsel en energie, zijn de ingrediënten van een ecologische crisis zonder weerga. Een crisis die onlosmakelijk verbonden is met de huidige economische malaise in Europa en de mondiale bevolkingsexplosie. Al tientallen jaren leven we ten koste van onze planeet. Generaties lang hebben we te veel geproduceerd en geconsumeerd, denkend dat de grondstoffen altijd voorhanden zouden zijn. Onze biosfeer is geruïneerd. En de ongelijkheden in de wereld zijn niet af- maar toegenomen. Tachtig procent van de wereldwijde grondstoffen worden verbruikt door amper twintig procent procent van de bevolking. En wat het onrechtvaardigst is: net de armste landen, die het minst schuld hebben aan die ecologische ravage, betalen vandaag de hoogste prijs.

Een volledige omschakeling van onze economie naar een groene en duurzame economie dringt zich op. Het is de enige manier om op duurzame wijze ons concurrentievermogen op te krikken en zo de Europese economie te laten herleven. Alleen al in de sectoren van hernieuwbare energie en energie-efficiëntie kunnen miljoenen banen worden geschapen, zeker als Europa de uitstoot van broeikasgassen vermindert met dertig in plaats van de geplande twintig procent. Het verminderen van onze consumptie door meer energie-efficiëntie moet hoe dan ook de hoeksteen van het beleid van de toekomst worden. In het

kader hiervan moet onmiddellijk op Europese schaal een groots project van woningrenovatie worden opgezet, waarvan de voordelen meteen voelbaar zullen zijn in de vorm van nieuwe, niet te herlokaliseren banen en het gevoelig verlichten van het huishoudbudget van de gezinnen door het terugdringen van hun energierekening. Met andere woorden: de strijd tegen de klimaatverandering en het scheppen van werkgelegenheid sluiten elkaar niet uit. Integendeel, economie en ecologie zijn complementair.

In een tijd waarin Europa geconfronteerd wordt met een snel stijgende werkloosheid biedt de ‘groene economie’ een uitgelezen kans om het tij te keren. Een *green deal* is wat Europa absoluut behoeft. Een alomvattende ecologische modernisering van onze samenleving die reikt tot de meest uiteenlopende sectoren: de industrie, de bouw, de renovatie van openbare en particuliere gebouwen, het private en publieke vervoer, de hernieuwbare energie, de landbouw, de bescherming van de biodiversiteit — tot de afvalverwerking toe. Allemaal zijn het sectoren die meteen zullen kunnen profiteren van het creëren van nieuwe niet te herlokaliseren banen, van innovatie en ook van een hernieuwde onafhankelijkheid van grondstoffen. Een *green deal* is de enige uitweg uit de crisis, voor zover we tenminste niet verder willen afglijden in een recessie die dramatisch gevolgen zal hebben voor onze welvaart en onze economische positie in de wereld.

3

Laten we niet moedeloos worden. De Europese Unie is wellicht het beste wat het oude continent de voorbije millennia is overkomen. Na de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog was het Europese vasteland verworpen tot één grote puinhoop. Het is het streven naar Europese eenwording dat ervoor zorgde dat Europa in minder dan zestig jaar uit zijn as kon herrijzen. Zonder de Europese eenmaking was dit wellicht onmogelijk geweest. Met een versplinterde Europese markt had het in elk geval heel wat meer tijd gekost om het welvaartspeil dat we nu kennen opnieuw te bereiken. De Europese Unie is een groot project dat regelrecht tegen het nationalisme en conservatisme ingaat en in de lijn ligt van alles wat Europa de voorbije eeuwen heeft voortgebracht: de verlichting, de rechtsstaat, de mensenrechten, de vrije economie, de politieke democratie, de sociale zekerheid. Stuk voor stuk kapitale ontwikkelingen die in Europa zijn ontsproten, om vervolgens de hele wereld te veroveren. Dat is nu opnieuw het geval met het idee van de Europese eenmaking.

Die eenwording bewijst dat taaie nationalistische reflexen en eeuwenoude rivaliteiten wel degelijk overwonnen kunnen worden. Eerst organiseerde de mens zich op basis van lokale gemeenschappen, daarna in regionale verbanden. De voorbije twee eeuwen evolueerden we naar zogenaamde nationale entiteiten. De eenwording van Europa toont aan dat dit niet het einde van de geschiedenis is. De toekomst ligt ongetwijfeld in internationale samenwerking. Meer nog, in het tot stand brengen van supranationale maatschappelijke instellingen die een heel continent omvatten. De Europese Unie is daarvan het lichtende voorbeeld. De fakkel die ook andere continenten tot regionale samenwerking aanzet en inspireert: Mercosur in Latijns-Amerika, Asean in Zuidoost-Azië, de Afrikaanse Unie op het zwarte continent. Het zou een enorme terugslag betekenen als het Europese project zou falen, niet alleen voor onszelf, maar ook en vooral voor de ontwikkelingen op deze planeet. Want het zou een fatale slag toebrengen aan het multilateralisme.

Uitgerekend op dit moment zou dat een ware catastrofe zijn. De duurzame ontwikkeling, de strijd tegen klimaatverandering, het gevecht tegen de armoede: het zijn allemaal internationale werven die haast stilliggen. Het falen van het Europese project zou de multilateralismecrisis alleen nog maar verergeren. Meer nog, in de vier uit hoeken van de wereld zouden we opnieuw af te rekenen hebben met rivaliteiten en toenemende spanningen tussen verschillende landen. Zelfs grootschalige handelsconflic-

ten of nieuwe internationale oorlogen vallen in dat geval niet meer uit te sluiten. Conflicten die meer en meer zullen draaien om water en energie; om de gasreserves in de Middellandse Zee, zoals bijvoorbeeld tussen Cyprus en Turkije; of om de rijke energievoorraden onder de Noordpool, die door de klimaatopwarming ontgonnen kunnen worden, een situatie die nu al tot zware spanningen leidt tussen Denemarken, Noorwegen, Rusland, Canada en de Verenigde Staten.

Ooit was de Europese eenmaking een bron van hoop en inspiratie. Dit is niet het moment om, gebukt onder de mokerslagen van de eurosceptici, het schip te verlaten of, erger nog, de boot te laten kapseizen. Dit is niet het uur om te versagen. Er is nog heel wat werk aan de winkel, in Europa én in de wereld. Wij, Europeanen, waren de eersten die de universele rechten en vrijheden afkondigden en de democratie tot norm hebben verheven. Tegenwoordig moeten we deze waarden verder verdedigen en uitdragen. En daar kunnen we alleen in slagen als we ons continent verder één maken. Alleen zo kunnen we, door het versterken van bestaande en het ontwikkelen van nieuwe instrumenten, bijdragen tot de verdere ‘internationalisering’ van het recht. Het Internationaal Strafhof en het beginsel van *the responsibility to protect* hebben een nieuw tijdperk ingeluid waarin de soevereiniteit zich uitstrekt tot ver over de grenzen van de natiestaten. Het begin, zou je kunnen zeggen, van een universeel geldende, kosmopolitische rechtsordening.

Besef dat de vrede in Europa nooit definitief verworven is. Ooit voerden we in Europa oorlogen van de ene tegen de andere stad, tussen graafschappen en hertogdommen, tussen leenmannen en een leenheer, van het ene tegen het andere land. Geen continent heeft de voorbije duizend jaar meer veldslagen geleverd en gewapende conflicten uitgezweet dan Europa. De Tweede Wereldoorlog is de laatste die in Europa werd gestreden. Sinds 1945 voeren we in Europa geen oorlogen meer, op de Balkanoorlog na. En ook dat conflict, een anachronisme, een relikwie eigenlijk van de Tweede Wereldoorlog en van de verdeling van Jalta, behoort nu definitief tot het verleden sinds Kroatië en Slovenië tot de Unie zijn toegetreden. Dat was de voorbode van de intrede van alle landen van de Balkan in de Europese orde.

Geen continent is overigens beter gewapend om zijn gewelddadige verleden af te zweren en een vredzamer wereld na te streven dan het onze. Het waren de vijanden van de vrijheid — het communisme, het fascisme en het nazisme — die Europa in de twintigste eeuw in de grootste ellende stortten. Sta niet toe dat die geesten opnieuw de overhand nemen. Want de erfgenamen van het communisme, het fascisme en het nazisme zijn niet dood, maar ze verschuilen zich tegenwoordig gewoon in de schaduw van velerlei populistische en xenofobe groeperingen. Vergeet nooit de grootste les uit onze geschiedenis. Wat ooit gebeurde, kan altijd weer opnieuw gebeuren. Denk niet dat de geschiedenis zich niet kan herhalen. We zijn niet

beter of slimmer of handiger dan onze voorouders, zoals we evenmin slechter, dommer of lomper zouden zijn. Waar het vooral op aankomt, is waakzaamheid. Laat onze rechten en vrijheden niet inperken. Reageer op tijd. Wacht niet tot het te laat is.

Neem bijvoorbeeld Hongarije. Wat daar aan de gang is, is een regelrechte schande. En nog een veel grotere schande is het dat de reactie van de Europese Unie daarop zo flauw, zo minimaal is. De vrijheid van religie, de vrijheid van pers en de vrijheid van informatie zijn fundamentele waarden waaraan niet valt te tornen. Geen enkel concept, ook dat niet dat van de 'heilige Hongaarse natie', kan als verantwoording worden gebruikt om ze aan banden te leggen of in te perken. Want rechten en vrijheden zijn absolute waarden, waarden waarover niet kan worden gemarchandeerd of onderhandeld. Het zijn ook zeldzame goederen, die veel mensenlevens hebben gekost om ze te verwerven. Het zou een ramp zijn als we ze door onze onoplettendheid, of erger nog, door onze lankmoedigheid weer kwijt zouden raken.

Ontmijn de valse retoriek van de vijanden van Europa. Europa's tegenstanders van weleer zijn nog steeds de tegenstanders van vandaag: de nationalisten, de conservatieven, de populistten. De nationalistten willen dat elk volk in zijn eigen staat woont. Alsof volkeren het best afgescheiden in afzonderlijke compartimenten kunnen leven. Voor Europa, tegenwoordig goed voor vierenveertig landen, zou dat

een verdere opdeling betekenen tot meer dan driehonderdvijftig autonome lidstaten, ministaatjes zoals Andorra, Monaco, Liechtenstein of San Marino niet inbegrepen. Afrika, dat een vijftigtal staten kent, zou een continent worden van meer dan tweeduizend veelal kleine nationale entiteiten. Een nachtmerrie! Het zou in elk geval tot geweld van ongekeende proporties leiden. Want mensen leven of blijven niet leven binnen hun eigen zogenaamde nationale grenzen. Dat is een mythe. Ze leven niet in gescheiden afdelingen of compartimenten. Mensen leefden altijd al in etnisch gemengde regio's. Vaak trouwen ze met iemand uit een andere streek. Uit keuze of lijfsbehoud verhuizen ze naar plaatsen waar ze uitzicht op werk of een betere toekomst hebben.

De wereld telt thans 193 nationale staten. Als we de nationalisten volgen, mogen het er volgens de etnologen minstens vijfduizend zijn. Maar zelfs die vijfduizend 'staten' zouden weinig soelaas brengen, nu meer dan de helft van de mensen in grote steden leeft, in een gemengde omgeving waarin talen, religies en volkeren sowieso naast en door elkaar bestaan. Die moderne multiculturele samenleving is het levende bewijs dat de nationalistische waan volslagen achterhaald is.

Verspil geen tijd meer in het oplappen van een ver verleden. Niet dat dit verleden niet belangrijk is. Integendeel, wij kunnen er nog heel veel uit leren. Maar dat is niet wat het nationalisme doet. Het nationalisme leert niet uit de geschiede-

nis. Het negeert die geschiedenis door haar voortdurend te herschrijven en te manipuleren. Wat het nationalisme steeds opnieuw doet, is zich aan de geschiedenis laven. Zichzelf rechtvaardigen door tot in het absurde de herinnering op te halen aan mythische helden en memorabele, al dan niet beslissende veldslagen. Herinneringen die louter dienen om hun waanvoorstellingen te bevredigen en die stammen uit een ver, donker verleden, het liefst uit de duistere middeleeuwen, zodat ze er zonder al te veel tegenspraak hun vooroordelen op kunnen projecteren.

Zoals Jeanne d'Arc, voorwerp van de devotie van alle Franse nationalisten, die als zeventienjarige, in de loop van de Honderdjarige Oorlog, Frankrijk van de Engelsen zou hebben bevrijd, maar over wier ware identiteit geschiedkundigen nog altijd van mening verschillen. Ze is het voorwerp van een pathetische devotie door alle Franse nationalisten. Spaanse nationalistes vereren El Cid, de christelijke 'bevrijder' van Valencia in 1094, alsook de spirituele vader van de reconquista die uiteindelijk de Arabieren uit Granada verdreef en achthonderdduizend joden uit het land verjoeg alsof het honden waren. De Schotse nationalistes koesteren als geen ander hun overwinning op de Engelsen in 1314 bij Bannockburn, onder Robert the Bruce. En het Vlaams nationalisme viert dan weer 11 juli 1302, de overwinning van gewone Vlaamse piekeniers op de fine fleur van het Franse leger bij Kortrijk.

Zelfs van nederlagen maken de nationalistes hoogdagen. In Hongarije wordt nog steeds de historische onder-

gang tegen de Turken in 1526 bij Mohács gekoesterd, het eerste jaar van een honderdvijftigjarige Turkse voogdij over de Hongaarse vlakte. In Servië is er geen belangrijker dag dan 28 juni 1389, de dag van hun historische nederlaag op het Kosovaarse Merelveld. Dat was tegelijk de eerste dag van een wel vijfhonderdjarige Turks-Osmaanse heerschappij over de Balkan.

Maar welke boodschap hebben wij aan al die memorabele data? Zal een van onze huidige problemen opgelost worden door de herinnering aan het wapengekletter van onze voorvaders? Zal de wereld daardoor morgen beter draaien? Nee, oplossingen voor onze problemen moeten niet worden gezocht in de daden van onze eerbiedwaardige voorvaders. Oplossingen moeten worden gevonden in de wereld van nu. Een wereld die elke dag iets nieuws schept. Een wereld die iedere dag nieuwe problemen opwerpt, maar ook nieuwe oplossingen aanreikt.

Laten we de mannen en vrouwen die Europa hebben gemaakt op een standbeeld plaatsen. Wie dan toch zo vurig helden wil vereren of symbolen wil adoreren, kan beter onze échte helden, de Europese helden eren. De helden van vandaag. De helden die de Europese Unie hebben gemaakt. De helden die een einde hebben gesteld aan de nationalistische waan: Monnet, Schuman, Adenauer, Spaak. De Gasperi ook, en Spinelli, de vader van de Europese democratie. Laten we hen eren, in plaats van met ons nationale verleden te blijven dwepen.

Waarom hen niet laten prijken op onze eurobankbiljetten? Dat is beter dan die fletse, aftandse biljetten waarop schimmige bouwwerken verrijzen die in feite naar niets verwijzen. Met bogen en bruggen die niet eens lijken op die fraaie monumenten die tot in de vier uithoeken van Europa zo rijkelijk aanwezig zijn. Laat er de beeltenis op prijken van degenen die nog niet zo lang geleden het visioen van Europa inhoud en gestalte hebben gegeven. En meteen ook weg met die vermaledijde verdragen waarin zelfs de Europese vlag en de Europese hymne geen plaats meer kregen. Ons vaderland is thans Europa. Ons volkslied de *Ode aan de vreugde*. En onze vlag de hemelsblauwe wimpel met twaalf sterren.

Weet dat conservatieven en populistten enkel hun waanideeën najagen. Voor conservatieven is het als een natuurwet. Om mensen gelukkig te maken moet je hen vastkluisteren in hun eigen habitat, in hun eigen leefomgeving. Alles wat buiten die kleine kring valt, vervreemdt de mensen, maakt hen angstig, onrustig en uiteindelijk ongelukkig. Populisten gaan nog een stap verder. Om de bedreiging van buitenaf af te wenden, de fatale invloed van vreemde talen, religies en volkeren te weerstaan, moet alles wat anders is worden geweerd of ongedaan gemaakt. Het populisme vertolkt het 'buikgevoel' van de 'bedreigde' natie. Maar is de natie wel 'bedreigd'? Is de aanwezigheid van andere talen, volkeren en religies niet eerder een verrijking voor de natie? Is 'de homogene natie' niet louter een waanbeeld, losge-

koppeld van de werkelijkheid. En wat met het volgen van het 'buikgevoel'? Is dat wel een wenselijk uitgangspunt in de politiek? Moeten we niet eerder onze rede en onze ervaring volgen, die ons beide leren dat het rassenidee louter een abstractie is, zonder grondslag. Dat er in feite alleen maar menselijke wezens zijn, mensen die gewoon dezelfde basisrechten hebben, welke taal ze ook spreken, welke religie ze ook belijden of tot welk volk of natie ze ook mogen behoren?

Van het volgen van dat zogenaamde buikgevoel in publieke zaken komen vroeg of laat alleen maar discriminatie, oorlog en vervolging. En als we in Europa van één zaak letterlijk onze 'buik' vol hebben, dan is het van oorlog en vervolging, van verscheurde families, van uitgeroeide minderheden, van in puin geschoten landen en platgebombardeerde steden. Alleen al in de twintigste eeuw werd Europa door oorlog het massagraf van minstens vijftig miljoen Europeanen. Er leeft niet één gezin in Europa dat in zijn familie geen oorlogsslachtoffer kent. Hele volkeren, met name het Joodse, werden haast uitgeroeid. Wie wil dat opnieuw zien gebeuren? De populisten zullen het natuurlijk ontkennen, maar wij zien hen aan het werk waar ze aan de macht komen. Vroeg of laat leidt het nationalisme, omhangen met moderne trekjes, tot precies dezelfde tragedies. Wij zouden wel heel naïef zijn om iets anders te denken.

Doorbreek de stilte die het Europese project nu al jaren omklemt. Veeg de onverschilligheid weg die op termijn iedere samen-

leving doet wegwijnen. De dodende lethargie die alle maatschappelijke instellingen onderuithaalt. Durf weer Europees te denken. Durf weer Europese standpunten in te nemen. Actualiseer het Europese project in het Europa en de wereld van morgen. Wees weer even creatief als de gangmakers van het Europese idee dat gisteren waren. En vooral: verdedig het tegenover alle opposanten die het belagen. Ga met hen in de clinch. Vecht tegen nationalist-ten, conservatieven, populist-ten. Confronteer hen met de onvoorstelbaar dramatische gevolgen van een uiteenvallen van het Europese continent. Reken hun voor wat een terugkeer naar het nationalisme gaat betekenen. Reken uit wat een non-Europa kost, een 'Neuropa' met een nog verdere opsplitsing, ons voorgehouden door rattenvangers van Hamelen die zelfs de bestaande staten als te groot ervaren. Reken uit wat het verdwijnen van de euro zou kosten. Een gigantische krimp van onze welvaart die tweetot driemaal groter zal zijn dan de economische terugval na het faillissement van Lehman Brothers.

Zet diegenen voor schut die Europa alleen zien als een losse verzameling van oude vaderlanden. Ontmasker de behoudsgezinden die in wezen alleen maar de democratie willen uitschakelen. En zet vooral de populist-ten in hun hemd, die menen te weten wat 'het volk' denkt. Politici die hun kiezers volgen in hun laagste instincten. In plaats van hun voor te gaan naar wat ons verheft. Democratie is vooruitlopen op de publieke opinie, niet het blindelings navolgen ervan uit louter opportunistische of electorale

overwegingen. Democratie is beroep doen op de intelligentie, op het verstand van het individu, niet op zijn laagste instincten, en hem of haar op die manier betrekken en mee laten beslissen over de verdere ontvoogding van de samenleving.

Juich toe dat vrijwel elke samenleving multicultureel is. Vijfduizend jaar geleden vestigden de eerste mensen in Mesopotamië zich in een stedelijke omgeving, die toen al multicultureel was. De stad omhelst rassen en culturen. En tegenwoordig geldt dat des te meer. Meer dan de helft van de wereldbevolking leeft in stedelijke agglomeraties. Honderd jaar geleden was dat hooguit tien procent. Tweehonderd jaar geleden nauwelijks twee procent. Nu zijn alleen nog geïsoleerde dorpen in afgelegen streken in verre landen vrij homogeen. Die toenemende multiculturele aard van steden en staten houdt overigens geen bedreiging in voor mensen of voor samenlevingen. De hedendaagse mens heeft net als de moderne maatschappij een meer-voudige eigenheid. Een gelaagde identiteit, die hij steeds nadrukkelijker zelf bepaalt. Zo is de multiculturaliteit van de moderne samenleving een feit geworden, een vaststaand gegeven. Niet iets wat kan lukken of kan mislukken, zoals Angela Merkel en Nicolas Sarkozy onlangs nog decreteerden. Maar een wetmatigheid die er gewoon is, iets waar niet aan valt te tornen.

Laat niemand ons angst of schrik inboezemen, maar laten wij, integendeel, de ogen openen voor de multicul-

turele rijkdom. Laten we de deugden van het multiculturalisme erkennen en de bijdrage ervan aan de ontwikkeling van sociale intelligentie, met andere woorden aan het omgaan met andere mensen. Laten we het multiculturalisme beschermen, net zoals we de universele waarden van de rechten van de mens willen veiligstellen, net zoals de democratie waarop zij stoelen. Kortom, laten we gemeenschappelijke idealen koesteren, eerder dan te benadrukken wat ons verdeelt.

Een open en multiculturele samenleving is een onuitputtelijke bron van nieuwe inzichten. Zij bevrijdt ons van onze eigendunk en onze ijdelheid. Alsof onze manier van leven en denken automatisch de beste, laat staan de enige zou zijn. Wat de biologische variëteit is voor alle leven op aarde, dat is de multiculturele variëteit voor elke vorm van samenleven. Wat niet wil zeggen dat elke cultuurvorm zomaar moet worden gedoogd. Zeker niet wanneer de fundamentele beginselen van de rechten van de mens en van de democratie met de voeten worden getreden door politiek opportunisme, of op grond van etnisch-nationalistische of fundamentalistische motieven, of erger nog met criminele bijbedoelingen. Vrouwenbesnijdenis, het stenigen van overspelige echtgenotes, xenofobie, slavernij, mensenhandel, organenhandel, homofobie en allerlei andere discriminaties op grond van iemands geaardheid die al dan niet gepropageerd worden door bewegingen die een of ander integrisme aanhangen. Er zijn zoveel schendingen die aantonen dat de strijd voor de mensenrechten

en voor de open multiculturele samenleving verre van gestreden is.

Loop in de voetsporen van de pioniers van de Europese gedachte. De uitvinders, schrijvers, ontdekkingsreizigers. De vele creatieve mannen en vrouwen die de mensheid gedurende de voorbije vijf eeuwen inspireerden. Nooit eerder woog één continent zo zwaar op de rest van de wereld. Het succes van Europa heeft overigens veel te danken aan wat de Europeanen aan andere culturen en beschavingen hebben ontleend. Degenen die het kompas, de boekdrukkunst en het buskruit uitvonden — in de vijftiende eeuw de drievoudige basis van Europa's grote sprong voorwaarts — waren geen Europeanen, maar Chinezen. Maar het was Europa dat er instrumenten van globale vooruitgang van maakte.

Dit Europese vernuft, die Europese verbeeldingskracht is vandaag haast uitgedoofd. Het 'gangreen van het nationalisme' heeft ze helaas blijvend aangetast. Kafka of Einstein zijn in het huidige Europa ondenkbaar. Hun nazaten zijn in de gaskamers van Auschwitz en Treblinka omgekomen. Door nationalist en populist is Europa op één eeuw tijd van een etnische en culturele smeltkroes, een eentonige verzameling van monoculturele en mono-etnische eilanden geworden. Alleen Polen wonen er nog in Polen. Hongaren in Hongarije. Duitsers in Duitsland, velen teruggekeerd uit de vier uithoeken van Litouwen, Roemenië en Rusland, waarheen hun voorouders eeuwen geleden waren uitgeweken. Van die mengelmoes van talen, cultu-

ren en religies die tot al die verbeelding, tot al dat vernuft leidde, is in de buik van Europa nog maar weinig overgebleven. Die spetterende veelvuldigheid werd geofferd op het altaar van het engste nationalistische gedachtegoed.

De kern van het vernuft, het centrum van de verbeelding heeft zich na de Tweede Wereldoorlog definitief naar de andere zijde van de Atlantische Oceaan verplaatst, naar het multiculturele land, het migrantenland bij uitstek: de Verenigde Staten van Amerika. Kan die vloek die op Europa rust ooit nog ongedaan worden gemaakt? Kan de klok ooit nog worden teruggedraaid? Dat kan! Als Europa zich van het keurslijf van het nationalisme bevrijdt. Als Europa de multiculturaliteit die het altijd bezat opnieuw omarmt. Als Europa zich resoluut opnieuw opent voor invloeden van buitenaf en zo opnieuw het baken wordt van inventiviteit en verbeeldingskracht.

Erken de noodzaak van migratie. Alleen door migratie zal Europa in de toekomst in staat zijn zijn welvaart te handhaven. Europa veroudert immers zienderogen. Voor het eerst leven en wonen er in de meeste Europese lidstaten meer ouderen dan jongeren. Het aantal zestigplussers in Europa neemt ieder jaar met twee miljoen toe, terwijl het aantal actieven met een miljoen krimpt. In het komende decennium dreigen daardoor miljoenen vacatures te ontstaan, miljoenen openstaande plaatsen die niet ingevuld raken. In die omstandigheden zal het voor Europa onmogelijk zijn het huidige welvaartspeil te handhaven. In plaats

van deze evidentie te aanvaarden en oplossingen te bedenken door een Europese migratiestrategie te ontwikkelen, slaan onze politieke beleidsmakers pal de tegenovergestelde richting in. Door 'Schengen' te willen renationaliseren vallen ze frontaal de gemeenschappelijke toegang tot en het vrije verkeer binnen de Europese ruimte aan. Dat is een houding die een schrijnend gebrek aan solidariteit met de toekomstige generaties verraadt. Want het zijn zij die met de dramatische gevolgen van de dalende geboortecijfers in Europa zullen moeten afrekenen.

Inmiddels staat tegenover de onvermijdelijke vergrijzing van Europa de razendsnelle verjonging van de rest van de wereld. Ongeveer een jaar geleden, eind oktober 2011, werd ergens ter wereld de zeven miljardste mens geboren. Dat worden er wellicht tien miljard binnen enkele decennia. Twee miljard van deze zeven zijn jongeren beneden de twintig jaar. In de Arabische wereld is 60 procent van de bevolking niet eens dertig. De versnellende groei en verjonging van de wereldbevolking blijkt nog het best uit het besef dat de zesmiljardste mens tegenwoordig pas 12 jaar oud is, de vijfmiljardste mens 24, de viermiljardste 36, de driemiljardste 51, de tweemiljardste 84. Wie op dit moment onze leeftijd heeft, werd dus net zoals wij geboren in een tijdperk waarin de wereld nog geen drie miljard mensen telde. Samen hebben we de wereldbevolking haast zien verdrievoudigen.

Het is niet zozeer het aantal mensen op aarde dat hongersnood, uitputting van de aarde en klimaatverandering veroorzaakt.

zaakt, als wel de manier waarop we produceren en consumeren en onze planeet organiseren. Zoals Mahatma Gandhi al bijna honderd jaar geleden wist, 'is de wereld rijk genoeg om te voorzien in ieders behoeften, niet in ieders hebzucht'. Toch is de demografische druk in tal van landen niet meer te houden. Massa's geschoolden jonger dan dertig jaar, vooral in de Arabische wereld, hebben geen baan en zien op televisie en internet hoe het er elders in de wereld aan toegaat. Ook zij hopen op werk, een inkomen, een goede woning. Ook zij verlangen naar rechten en vrijheden die wij zo vanzelfsprekend vinden.

Europa heeft geen keuze. Onze vergrijzende wereld heeft die jongeren nodig. En de jongeren elders ter wereld hebben het perspectief nodig dat ook zij op een lang, actief, gezond, vreedzaam en rechtvaardig leven mogen hopen.

Keer je hoe dan ook af van de onbeilsprofeten die terug willen naar het tijdperk van de oude nationale zekerheden. Naties en volkeren wonen niet netjes naast elkaar, veilig beschermd achter zogenaamde grenzen. Welke grenzen zouden kunnen bestaan op een continent waar gedurende vele eeuwen en ontelbare oorlogen de grenzen voortdurend zijn gewijzigd? Er zijn geen natuurlijke grenzen. Sinds de eerste mensachtigen in een ver verleden vanuit Afrika over de hele wereld uitzwermden, kan niemand zich ergens 'de eerste' noemen. Migraties en volksverhuizingen zijn van alle tijden. Staten trekken grenzen, volkeren niet. En alle grote rijken die deze wereld ooit heeft aanschouwd, steunden

op een vermenging van ontelbare talen en volkeren. Met mensen en gemeenschappen die kriskras door elkaar woonden.

Kortom, ondanks de nationalistische retoriek vallen de grenzen van volkeren en die van staten nergens samen. Dat is ook de reden waarom het nationalisme Europa in zoveel oorlogen stortte. Verwoede pogingen om naties en volkeren etnisch zuivere grenzen op te leggen liepen steevast uit op een bloedbad. Met Auschwitz als de uiterste consequentie van een overtrokken en ontspoord nationalisme.

Herinner je daarbij wat we aan de Europese Unie te danken hebben. Zo zullen we opnieuw beseffen wat er op het spel staat. De eerste helft van de twintigste eeuw was voor Europa de bloedigste halve eeuw in de geschiedenis. Europa was het schouwtoneel van twee wereldoorlogen. Europa bracht in diezelfde periode het communisme, het fascisme en het nazisme voort. Een demonische drietand die het hele continent in zijn greep hield en die het bijna fataal werd. Daartegenover staat de tweede helft van de twintigste eeuw die voor Europa de vreedzaamste, de vrijste, de welvarendste en de sociaalste halve eeuw was die het ooit heeft gekend, met de meeste rechtszekerheid. Deze gouden tijd draagt een naam: de Europese Unie.

Dat idee was zo aantrekkelijk dat de Unie gaandeweg het hele continent zou betoveren. Zonder ooit één kanon- of geweerschot te lossen en zelfs zonder ook maar één